

Els levites: El poder fàctic del territori comtal català

JOSEP BASTARDAS

Detall del claustre d'Elna. Representació de la jerarquia dels levites (comte, jutge i sacerdot).

1.El llegat franc dels primers comtats catalans

La conquesta de Girona l'any 785 o la conquesta de Barcelona l'any 801 bé podrien marcar l'origen de la nostra història. Però, no és així. Aquestes conquestes foren importants, sobretot la de Girona, però no s'entendrien gens ni mica sense reconèixer el llegat franc dins el context de l'extens territori que abraçava. Previ a la "conquesta" de Girona, els francs dominaren el territori d'Empúries, base del que serà el futur comtat d'Empúries, herència dels comtes catalans. Prèviament, els mateixos francs s'havien fet amb el control del Rosselló i de la Septimània. Precisament, Narbona, la capital de la Septimània va ser "conquerida" l'any 759 i, mesos després, del mateix any, fou conquerida la ciutat de Carcassona. Juntament amb Carcassona conquerida pel rei dels francs Pipí el Breu es rendí l'antic "castrum" romà d'Elna, i els territoris de Rasès

i del Conflent. Molt abans, per tant, que els comtats d'Empúries i Rosselló, i el comtat de Girona, existiren els "comtats" de Rasès i de Conflent, vinculats a les ciutats de Carcassona i Elna. Juntament amb el "comtat" de Girona, es "crearen" els comtats de Cerdanya i d'Urgell, de manera que el domini franc l'any 785 s'estenia per tots aquests territoris i començava a consolidar-se la "Catalunya Vella". L'any 785 existia per tant "en germen" una realitat "catalana" que no s'identificava totalment encara amb l'extensió d'allò que avui en dia anomenem Catalunya a la vegada que la sobrepassava perquè dins d'aquesta realitat es comprenia tot el territori que els romans anomenaren referint-se a la sèptima província romana, Septimània, avui en dia en terri-

tori de l'estat francès. No oblidem, per tant, aquesta data: 759. La conquesta de la capital de Septimània, la ciutat de Narbona. Si pensem que les conquestes de Girona i Barcelona van ser importants per als interessos dels catalans, pensem que igualment o encara més ho foren per a la gent d'aquell temps les conquestes de les ciutats de Narbona i Carcassona. De fet, Carcassona, ja en època visigoda i romana, pertanyia a la Septimània, depenia de Narbona. L'any 759, però, el rei que la va conquerir, el pare de Carlemany, la va posar sota el domini de la ciutat de Tolosa. Aquest canvi, introduí un element diferencial notable alhora que pertorbador que explicaria en bona part el naixement de la dinastia comtal catalana. L'eix Carcassona-Rasès-Conflent-Elna fou bàsic i fonamental per constituir sota la seva influència nous comtats i centres de poder

al llarg de tot el territori "català" basculant les pròpies forces amb les quals provenien d'altres comtats dels Pirineus, en concret d'Aquitània, Gascunya i el Regne d'Aragó. Així, doncs, la Cerdanya, es convertí en pàtria i lloc de pas de comtes, bisbes, "papes" i grans personalitats que provenien de Narbona, Carcassona, Tolosa, Gascunya, Ribagorça i Urgell. Els "Asnar", els Salomó, els Bel-lònides, els Guillèmides, la prole dels Bera, són expressions de llinatges comtals establerts a la Cerdanya durant el segle IX que procedents dels llocs mencionats anteriorment anaren formant rere la conquesta de Girona nous comtats catalans. Totes aquestes famílies, fidels o vassalls dels reis francs, amb més sort o desgràcia reial, apareixien i desapareixien de la història segons les vicissituds de l'època amb una capacitat destacable per reciclar-se dins les mateixes famílies amb unions matrimonials que els permetien tornar a aparèixer en escena, cas no haguessin estat morts, revestits de dignitat com a jutges, levites, o fins i tot, sacerdots. Així, trobem per exemple documentat que els descendents dels Asnar, els Salomó i els Berà, s'uniren entre ells consolidant les seves famílies fins i tot amb els descendents de la família comtal del casal de Barcelona, l'única que quedà i sobrevisqué a finals del segle IX, esdevenint un únic llinatge que dominà tots els comtats catalans a partir del segle X gràcies a la successió hereditària que es feu valdre davant el monarca franc, ja no carolingi, els levites i els nobles que restaren en el territori. Aquest llinatge que sobrevisqué i s'imposà a tots els altres provenia precisament de l'eix mencionat anteriorment constituït per Pipí el Breu: Carcassona-Rasès-Conflent-Elna. Junta-ment amb els comtes, apareixen els levites. Sense ells, mai hauria existit Catalunya. Els levites eren l'autèntic domini de la terra, el poder fàctic territorial, jutges i sacerdots que constituïren una peculiaritat "catalana" sense comparació coneguda en altres comtats o regnes, fins i tot, dins territori franc, que és motiu d'aquest article. Explicar la història sense ells és com caminar amb una sola cama. Precisament, el Llibre de les Gestes dels Comtes (s. XII-XIII) exalten dos grans personatges, dos, no un: Sunifred el Magnífic, fundador del llinatge comtal català (casal de Barcelona); i, Erponis Salomó, fundador del llinatge dels levites. Tots dos emparentats entre ells i descendents del casal de Carcassona, herois llegendaris i pares de la pàtria, representen els fundadors de les dues grans instituci-

ons de la història de Catalunya en els seus orígens: El llinatge del casal dels comtes catalans i el llinatge dels jutges i levites.

2. Bonofilio Sacer de Chancios. Gènesi d'una investigació

L'any 1250, una família notable de la ciutat de Tolosa hagué de fugir d'aquella ciutat instigada i pressionada per la persecució inquisitorial que des de feia temps requeria sobre ella. Els inquisidors acusaven aquesta família d'albigesos, que era com dir, si fossin acusats de catalans. La família fugí i trobà refugi dins el vescomtat de Cardona, dins el terme del Castell de Falchs, a la falda de la serra de Castelltallat, prop del santuari de Santa Maria de Camps. Aquest santuari fou un centre espiritual destacat en l'època visigoda, fundat per un gladiador retirat de l'amfiteatre romà de Tarragona a principis del segle III d.C. que feu fortuna i es feu famós en la mateixa arena on anys més tard moriren martiritzats el bisbe Fructuós i els seus diaques. En el segle X, Camps era un lloc cristià destacat, camí cap a Tarragona, i també camí cap al Monestir de Sant Benet de Bages, un cop aquest hagués estat bastit vers els anys 60 del segle X, lloc on precisament guardaven relíquies de Sant Fructuós en el camí que portava als comtats cristians del Conflent i del Rosselló. Al voltant d'aquest santuari, existien cel·les d'eremites que pertanyien a Santa Cecília de Montserrat. La família abans mencionada comprà en l'any 1250 el mas on havia residit en aquest territori el fill del senyor del castell de Falcs. La referència documental més antiga conservada per aquesta família és de l'any 1013, la mateixa referència de construcció de la torre i els dos capmasos propers a aquest lloc que el senyor feu construir en aquest any. En aquest document hi apareix el nom de Bonfill sacerdot de Camps que per estudis posteriors sabem que arribà a ser abat de Santa Cecília de Montserrat (1025-1036) i que fou el senyor del terme, el mateix que feu construir aquestes edificacions. L'interès per aquesta història local en territori fronterer amb la Marca de Castelltallat i la Marca del comtat de Berga en el segle X i, en concret per aquest personatge, motivà una investigació documental i genealògica que posà rere la pista del tema dels levites. Bonofilio, Bonefilius o Bonifilii, indistintament com se l'anomena, no solament era un sacerdot, actualment, d'un petit poble de Catalunya, sinó que era un peix gros de la seva època. Alguns historiadors locals

han volgut veure en ell un simple castlà, però ho era tot menys “simple” i “castlà”. Rere la mort del vescomte Ramon I de Cardona (1010) i del seu germà el bisbe de Vic Arnulf (1010) tornant d’una expedició a Còrdova, aquest sacerdot, aprofità que aquests ja eren morts per fer construir les edificacions abans mencionades: els dos capmasos eren per a la seva família, un per cada un dels seus dos fills, Leopard i Raimon. Sorpren que essent sacerdot i “monjo”, que arribà a ésser abat d’una comunitat regular monàstica, tingués dos fills. Però, encara més sorprenent, és que aquest “sacer” per fer aquestes edificacions per als seus fills alienés, és a dir, robés, uns terrenys que pertanyien al Monestir de Santa Cecília de Montserrat i els blanquegés a través les propietats de la família vescomtal de Cardona falsejant documents per fer-se’ls seus. De fet, a més de sacerdot i abat, era jutge, i jutge de gran renom, com tota la seva ascendència familiar. La notícia és recollida sense entrar en detall pel qui fou l’arxiver del monestir de Montserrat Dom. P. Benet Ribas i Calaf (1771-1812)¹. Aquesta referència d’autor és força precisa i val a dir, l’única en tota la història de la historiografia catalana, que menciona el cas de Bonfill Sacer de Camps. L’atribució de dos fills, els seus noms, resulta d’un exercici de deducció que fa el p. Ribas, bon coneixedor dels documents existents al Monestir de Montserrat de finals del s. XVIII, que corrobora les nostres pròpies deduccions. Un estudi més aprofundit i exhaustiu de documents que el p. Ribas no coneixia ni arribà a conèixer mai, eixampla encara considerablement en l’actualitat l’estudi biogràfic i genealògic

1. BENET RIBAS I CALAF, FRANCESC XAVIER ALTÉS I AGUILÓ, *Història de Montserrat (888-1258)*. Textos i Estudis de Cultura Catalana. Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1990, pàg. 165: “Continuaba el abad Willelmo en el gobierno del monasterio de Sta. Cecilia, y solicito en recobrar las haciendas usurpadas paso al Castillo de Calaf (es la Villa de Calaf); y en 8 de junio de 1046 se presento en la yglesia de S. Pedro donde estaban varios señores, a saber, Doña Gilia vizcondesa (sin duda es esta señora la muger del vizconde Udalarado), Ermemiro de Castelltallad con... y allí, en su presencia, se querello por una hacienda del monasterio de Sta. Cecilia sita en Cancis ò Camps, alegando que parte de ella la havia vendido el abad del mismo monasterio llamado Juan de consentimiento del conde Raymundo, de santa memòria, de la condesa Dª Ermesindis su muger, y de Dn. Borrell pontifice ausonense, a cuya diòcesis pertenecia dicho monasterio, a BONIFILIO SACERDOTE, QUE POR AQUEL TIEMPO LO ERA DE STA. MARIA /f.110/ DE CAMPS, con pacto y obligacion de pagar en cada año el y SUS HEREDEROS una solidata de cera al monasterio de Sta. Cecilia. Despues de algunos años este mismo sacerdote Bonifilio se hizo monge de Sta. Cecilia, DEXANDO À SUS HIJOS LEOPARDO Y RAYMUNDO TODA SU HACIENDA; y con el tiempo fue abad de este monasterio...”

de Bonfill de Fals. Tingué més fills, i la seva muller fou una distingida senyora de la societat del seu temps procedent de la família vescomtal de Girona, la mateixa família amb qui compartia consanguinitat amb el seu marit. Bonfill fou “monjo” i abat de Sta. Cecília, tot i que per ser més precisos, més que “monjo” era pròpiament “canonge”, és a dir, un sacerdot que vivia en comunitat (in coenobium) dins un monestir regits en l’estil de vida per una regla (regula). I amb ell, òbviament, vivia la seva esposa i mare dels seus fills. Però, això no hauria de ser el més “escandalós” o “incomprensible” als ulls dels nostres lectors. El més “extraordinari” és que Bonfill pogués apropiarse de terres que pertanyien al monestir i donar-les als seus fills autoproclamant-se senyor del terme de Falchs, títol que passà als seus descendents, i que tot això ho fes amb absoluta impunitat sense càstig, ajudat per la vescomtessa de Cardona, pel seu fill el vescomte Bermon, i per la mateixa família comtal de Barcelona, entre la que destacava la forta personalitat de la comtessa Ermesèn o Ermessenda de Carcassona, ajudant-lo tots ells i elles a blanquejar aquesta apropiació indeguda amb falsos testimonis i falsos documents fets pel mateix Bonfill. Però, això, no s’acaba aquí, car un estudi minuciós de la documentació de l’època, i estem parlant de més de 300 documents referits únicament a aquesta família i en aquesta època, donen a entendre que efectivament Bonfill de Fals era un personatge molt important, que sols una vegada mort, per exemple, l’abat de Santa Cecília de Montserrat que el succeí tingué la gosadia de fer reclamacions a la família, als descendents de l’abat Bonfill, d’allò que en vida d’ell ningú s’atreví a reclamar. Em refereixo, efectivament, al document que citava el p. Ribas i altres de semblants que podríem afegir². De fet, cal corregir o matissar les nostres observacions. Efectivament, hi hagué algú que li plantà cara en vida, un personatge molt estudiat i divulgat pels historiadors actuals: l’abat i bisbe de Vic Oliba. Les relacions entre ells dos no eren gens

2. 1046, juny, 8. INTERPOSICIÓN JUDICIAL DE L’ABAT GUILLEM DEL MONESTIR DE SANTA CECÍLIA DE MONTSERRAT CONTRA LA VESCOMTESSA GUILLA SOBRE L’ALOU “PRENOMINATO ALODIO LOPARDO SCILICET ATQUE REIMUNDO... AUTEM VIVENTE BONIFILIO IAM DICTO ABBA TE...” que la família rebé “...IN SUO IURE ISTUM ALLODIUM DE POTESTATE PATRIS SUI PREDICTI BONEFILII ADVENERAT...” (ACA, Monacals, perg. Montserrat, antic AMM, calaix 10, lligall 28, f.3)

bones, de fet podem considerar-los autèntics enemics. Les discussions i els litigis versaven no solament pels drets patrimonials que tots dos pretenien tenir sobre les cel·les monàstiques de Montserrat i el massís en el seu conjunt, ans per una qüestió fonamental que portà els levites a la seva extinció. Des d'un punt de vista de la investigació, aquesta enemistat professada entre tots dos ha portat a pensar que es tractava de parents, com efectivament s'ha confirmat en l'estudi documental posterior: eren fills de cosins.

Bonfill de Falchs era un levita, un sacerdot, jutge i abat, fill de sacerdots, que arribà a la Catalunya Central de la mà dels seus també parents Ricardis i Sal·la, fundadors del Monestir de Sant Benet de Bages. Sal·la era també levita, vicari dels comtes de Barcelona Miró i Borrell, emparentat amb la família comtal de Sunifred el Magnífic. Tots dos, Ricardis i Sal·la, foren els patrons i fundadors de l'abadia de Sant Benet de Bages que fou un monestir de canonges regulars igual com ho era Santa Cecília de Montserrat, autèntics centres de poder no solament espiritual o cultural (Sant Benet de Bages fou un *scriptorium* medieval important dins el Camí de Sant Jaume) ans sobretot centres de poder econòmic i militar des d'on els levites com la família Bonfill, arribats dels comtats de Besalú i del Conflent, adquiriren les terres del Bages i dominaren tot el seu territori assegurant el territori fronterer dels comtats de Berga i Barcelona. Com Sal·la, en l'ascendència genealògica de Bonfill trobem vincles familiars amb Sunifred el Magnífic, ensems que tenien una ascendència clarament levítica, motiu probable perquè foren anomenats i distingits com "Bonifilius", semblantment al bisbe i levita de Girona Miró anomenat també Bonfill. Però, Bonfill de Falchs no sols portava en la seva sang l'ascendència de comtes catalans ans pertanyia a una família encara més important dins el món franc que originà la nissaga vescomtal gironina, era descendent del jutge Leopardi (Leopardus), pare d'Unifred o Humfrid, duc de Gòtia, comte de Barcelona, de Rosselló, de Narbona, de Girona, d'Empúries i de Tolosa. Aquesta simbiosi ancestral concentrada en la persona de Bonfill de Falchs degué fer d'ell un personatge que es podia permetre estar per damunt de tothom.

L'estudi documental d'aquesta família representa el 10% de tota la documentació estudiada en la investigació del tema dels levites que són uns 3.000 docu-

ments. No tots els levites eren com els Bonfill. Per això, cal que ens continuem preguntant ...

3. Qui eren els levites? Origen i àmbit de la seva actuació

Sabem els seus noms. Sabem que de vegades adoptaven altres noms, noms de religió. Sabem que apareixen documentats com "levita" o donat el cas, "archilevita", i que no sempre, tanmateix, apareix unit al nom aquest distintiu. Sabem que eren sacerdots i jutges, però no tots. Sabem que estaven casats, tenien família i prole, que estaven vinculats a fundacions monacals, a monestirs, on vivien en comunitat i des d'on, exercien un domini territorial amb el poder de les armes, la milícia, o amb el poder dels diners, comercialitzant les propietats terrenals amb els nadius i els senyors locals. No eren "clergues" pròpiament perquè no tots optaven a l'orde sagrat, però estaven vinculats a l'estament eclesial de manera que algú els podria considerar un "orde" eclesial, com de fet així apareix documentat l'única vegada en tota la documentació estudiada en un document de l'any 1000, novembre, 1, a la Seu Episcopal d'Elna³. Sense entrar en el fons d'aquest document, subratllem dos noms que trobarem actuant al Bages posteriorment vinculats al monestir de Sant Benet i als seus fundadors "Salla et Ricardis". Un és ELDEMARUS⁴, a qui se li encomanà el castell de Coaner dins la Marca de Berga. Aquest document és

3. JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... Cartoral d'Elna, f. 126v. Còpia de 1140-1147, no localitzada: "...Idcirco dum resideret Venerabilis Berengarius Gratia Dei Sedis Helenensis Episcopus in pago Rossilionense in vicho Elna unacum mutitudine clericorum... scilicet presbiterorum et **HORDINE LEVITARUM** id est AMALIRICUS presbyter et claviger, AURUTIUS presbiter, SUNIARIUS LEVITA, ADALARDUS presbiter, ADROARIUS presbiter, GOLTREDUS presbiter, VOLVERADUS ARCHILEVITA, AUSTENDUS ARCHILEVITA, ARIBERTUS LEVITA, DURANDUS LEVITA, Udalgarius presbiter, ELDEMARUS LEVITA, TEOFEREDUS CAPUTSCOLIS ET LEVITA, PEETRUS LEVITA, RAIMUNDUS LEVITA, AMALRICUS LEVITA, MARCHUCIUS LEVITA... Et ab hac causa iamdictus episcopus misit assertorem suum iamdicto AUSTENDO ARCHILEVITA...

4. 972, gener, 1. Besalú. Montserrat, AAM, fons de Sant Benet de Bages, 3ra sèrie, núm. 1047. O, veg. també el mateix doc. 971, gener, 1, a JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... Doc. 82. Es fa constar que la data d'aquest document planteja un problema. El document el signen "MIRO GRATIA DEI EPISCOPUS ET COMES... DELA LEVITA, SUNIARIUS LEVITA, ABBO LEVITA, OLIBA... SENIOFREDUS, **ELDEMARES**... SALLA".

Detall d'una de les torres de l'antiga església expiscopal d'Elna. Recordar que el germà de Guifré el Pilós, Riculf, entre altres parents seus foren bisbes de la metropolitana d'Elna que protegia sota la seva diòcesi els monestirs de levites existents al Conflent, Rasès, Rosselló, Vallespir i Empúries

molt important. Es tracta d'un judici presidit pel bisbe i comte Miró Bonfill. Entre els presents hi figura Tassio, fundador de Sant Pere de Rodes, que com Sal-

la, era levita, i com ell, tots dos fundaren monestirs i deixaren al seu govern els seus fills, també levites com ells, en el cas de Sal·la, a Abone levita que tro-

barem documentat més tard com Abbo Abba. De fet, Sal·la tenia també un altre fill que era levita, fruit d'un matrimoni anterior amb Filmara. D'aquest fill tenim el seu testament sacramental que tornarem a mencionar més endavant⁵. L'altre nom que hem subratllat és MARCHUCIUS, fill del vescomte d'Osona Guadall i Ermetruit, germà del vescomte que succeí al seu pare, Ermemir II. El seu nom era Miró, però l'anomenaven Marcucio⁶. A ell se li confià bona part de territori de la serra oriental de Castelltallat, Suría i Castelladral. Una àmplia extensió de terreny entre Cardona i Manresa, proper al Monestir de Serrateix, monestir familiar de la casa vescomtal de Cardona. En altres documents apareix la relació entre Miró i el pare de Bonfill de Falchs, que també era levita, veïns i familiars entre ells. De fet, podem dir sense exageració que la "conquesta" i el domini de la Catalunya Central d'avui en dia per part de la família comtal la feren els levites, i igualment podem dir de les lluites i conquestes militars a la frontera dins el comtat d'Urgell o la marca del Penedès. Des de Cardona, Calders, Santa Cecília de Montserrat i Sant Benet de Bages, levites procedents de la Cerdanya, Conflent i Besalú, compraren grans extensions de terra que posteriorment les hi foren confiades pels seus senyors a ells personalment o als seus fills que pel dret de successió i mitjançant aliances matrimonials consolidaren patrimonis i instituíren vescomtats i bisbats en els llocs nous conquerits i repoblats. Alguns d'ells, ja en a començaments de l'any 1000, deixaren els monestirs i s'establiren a la frontera en una torre o castell. Trobem molts casos així en la Marca del Llobregós i de la Segarra, de l'Anoia i del Penedès, o en la marca de Solsona i l'Urgell on destacà el famós i llegendari Arnau Mir de Tost que procedia d'una família de levites. Moltes nissagues catalanes medievals, de fet, foren originades per levites, així com, més tardanament, en temps de les croades, els ordes militars religioses.

5. 964, agost, 31. Montserrat, AAM, fons Sant Benet de Bages, 3ra sèrie, núm. 1036: "CONDAM UADAMIRO LEVITA". Entre els signants dos levites més sense indicació: "UUITIZA" i "GISCLAMUNDUS". Guadamir era germà d'Isarn, vescomte de Conflent, i oncle de Domno Sallane bisbe d'Urgell.

6. JOAN SALVADÓ I MONTORIOL. El Monestir benedictí de Sant Benet de Bages. Fons documental: Identificació, edició i estudi. Segles X-XI. Universitat de Lleida. 2012. Doc. 442: "MIRONE PRESBITERO QUE VOCANT MARCUCIO".

L'acció dels levites al Bages i semblantment a la ciutat de Barcelona, així com al llarg de tota la frontera del comtat de Barcelona és especialment significativa a partir de l'any 966 sota el govern del comte Borrell. El primer levita de qui tenim constància en aquesta època era l'avi de Bonfill de Falchs, Bonifilius levita, que es trobava al castell de Santa Susanna (Salo), a la marca del comtat de Cerdanya, dins el pagus de Berga⁷. Posteriorment, el mateix Bonifilio apareix com a representant (advocat) del comte Borrell⁸. La primera notícia que tenim suposadament del Monestir de Sant Benet de Bages correspon al testament sacramental del fill de Sal·la referit anteriorment, és a dir, l'any 964. En aquest document, UADAMIRO és identificat com a levita, però no UUITITZA, que sabem també ho era. Els dos procedien del Monestir de Cuixà, i probablement, aquesta referència indicaria que els primers anys de la fundació del Monestir de Sant Benet de Bages foren confiats al fill de Sal·la Guadamir levita. La segona notícia que tenim d'aquest monestir, és de l'any 966, on hi apareix novament a més del fundador Sal·la levita, el pare del referit Bonfill de Falchs i l'altre fill de Sal·la també levita, Abbo, que acabarà essent l'abat del monestir⁹. Així i tot, no sabem la data exacta de la construcció de Sant Benet de Bages, que deuria ser entre l'any 951 i l'any 964, anys per cert molt remoguts entre els comtats de Besalú i Barcelona on els levites foren protagonistes de revoltes i lluites sagnants entre els dos comtats. L'any 951, Sunifred levita i comte del Conflent i de la Cerdanya, Besalú, anà a veure el papa Agapet II a Roma, acompanyat de bisbes i levites, entre ells, Sal·la, probablement per rebre la confirmació i suport del papat a favor de l'"Orde" dels levites. Ignorem el resultat d'aquest viatge preparat per un altre levita de Cuixà, Sunyer, però segurament devia ser favorable perquè seguidament Sal·la es veié autoritzat a

7. ANDREU GALERA I PEDROSA, Diplomataris de la vila de Cardona: APSMV, Fons de Sant Vicenç, ACC, núm. 1576.

8. 977, març, 16. Doc. 85 dins JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... ACA, Cancelleria, perfs. Borrell II, doc. 14. "... BONEFILIO QUI EST ASSERTOR DE SUPRADICTO PRINCIPI..." això és, de "BORRELLO COMITE".

9. Montserrat, AAM, fons de Sant Benet, 1ra sèrie, núm. 20. JOAN SALVADÓ I MONTORIOL. El Monestir benedictí de Sant Benet de Bages. Fons documental: identificació, edició i estudi. Segles X-XI. Universitat de Lleida. 2012. Tom II. Segles IX-X (898-1123) pp. 382-387, Doc. 172.

construir el Monestir del Bages, ni que fos a memòria dels fundadors, des d'on els levites s'estengueren per tot el Bages i la ciutat de Barcelona dins el comtat del Barcelona amb l'autorització del comte Borrell, el mateix comte, en canvi, paradoxalment, que per aquestes mateixes dates no tingué inconvenient d'atacar el monestir de Sant Esteve de Banyoles dins el comtat de Besalú, de comunitat formada per levites. Sembla, com si a la mort del levita i comte de Cerdanya Sunifred, antic abat del Monestir de la Grassa, que devi produir-se vers l'any 966, el mateix any que trobem a Bonifilius i a Sallane dins el comtat de Barcelona, fundant i actuant els dos en nom del comte de Barcelona, al successor de Sunifred en el comtat de Besalú, Oliba Cabreta, pare del bisbe de Vic Oliba, que anys més tard se les tindria amb Bonfill de Falchs, se li girà feina amb el tema dels levites. Efectivament, sota el manat d'Oliba Cabreta els levites es revoltaren al Conflent i al Vallespir vers l'any 970 capitanejats per Volveradus levita amb les seves dones¹⁰. El mateix Oliba Cabreta hagué de gestionar els béns del rebel vescomte del Conflent Unifred Falquet, fill del levita Sal·la, germà d'Isarn que el succeí, que serví per dotar la fundació del Monestir de Ripoll d'on seria abat el seu fill i futur bisbe de Vic, Oliba. Així mateix, l'elecció del també levita i germà d'Oliba Cabreta, Miró Bonfill, com a bisbe de Girona rere l'assassinat de l'escollit pel papat, el bisbe Ató, no devia ser gaire del grat de la Santa Seu i un problema afegit pel nou comte de Besalú que havia clarament iniciat una política d'acostament a la Santa Seu, i per tant, de consentiment d'intromissió en els afers comtals, cercant el suport papal, que portaren a una intromissió cada vegada més gran de la Santa Seu en els afers interns dels comtats catalans fins a arribar a l'extinció del model de vida i tradició dels levites perdent tots els seus privilegis a favor de les reformes gregorianes. Amb Oliba Cabreta i aquesta política de complaença romana contrària als interessos dels levites, els comtats de Besalú, Cerdanya i Conflent, havien iniciat un

camí de decaïment mentre que el comtat de Barcelona, amb el suport dels levites que fugien d'aquests comtats darrers, cada cop es feia més fort sota la protecció del comte Borrell II.

El llistat de levites anteriors a l'any 950 és considerable, encara que sovint no apareguin amb aquest distintiu. Llurs noms van associats sempre a monestirs que per confusió d'historiadors contemporanis alguns els consideren simplement "monestirs benedictins", tot i que essent així no "ho eren", car no eren centres d'espiritualitat a semblança de Ripoll sempre fidel a la Seu Romana, ans aquests altres monestirs eren autèntiques fortaleses militars controlats i governats per levites i les seves famílies.

Un document interessant en possessió del bisbat de Vic de l'any 938 citat sovint per Mn. Casadevall i pel Dr. Junyent, malgrat que la crítica documental pogués dubtar de la seva autenticitat, reuneix a Artès els principals protagonistes de la Catalunya Central i dels comtats de la "Catalunya Vella", tots ells levites, encara que no són distingits com a tals¹¹: "Sunario comite (de Barcelona) et Wadaldo vicecomite (d'Osona/Cardona) et IUDICES SUNIARIO CENTURIO SENDEREDO ET SALAMON et in presencia SALANE (Sal·la, qui fundarà el Monestir del Bages) ELDEMARE (qui tindrà cura de Coaner i la Marca del comtat de Berga) LEOPARDO (antecessor de Bonfill de Falchs) WISCAFREDO ODONE (que serà bisbe de Vic i proposat per la Santa Seu com a bisbe de Girona) SENDEREDO RADULFO SACERDOTE (de la família comtal del casal de Barcelona) SANCIOLO (descendent de l'antic comte de Cerdanya Asnar) WISADONE WIMARANE (descendent de l'antic bisbe de Girona Guimerà) NETARANE SACERDOTES... DOMENICUS (descendent dels Asnar, autèntic senyor de la Catalunya Central i bona part d'Osona, qui vengué al comte Borrell tota la Serra de Castelltallat l'any 950) SERVO DEI... IOHANNES (un dels principals levites de l'antigor juntament amb Salomon i David, enviat del rei Luís el Pietós)... UNIFREDUS (probablement el vescomte del Conflent que caigué en desgràcia comtal i fou acusat de rebel·lió) ... STEPHANUS (un al-

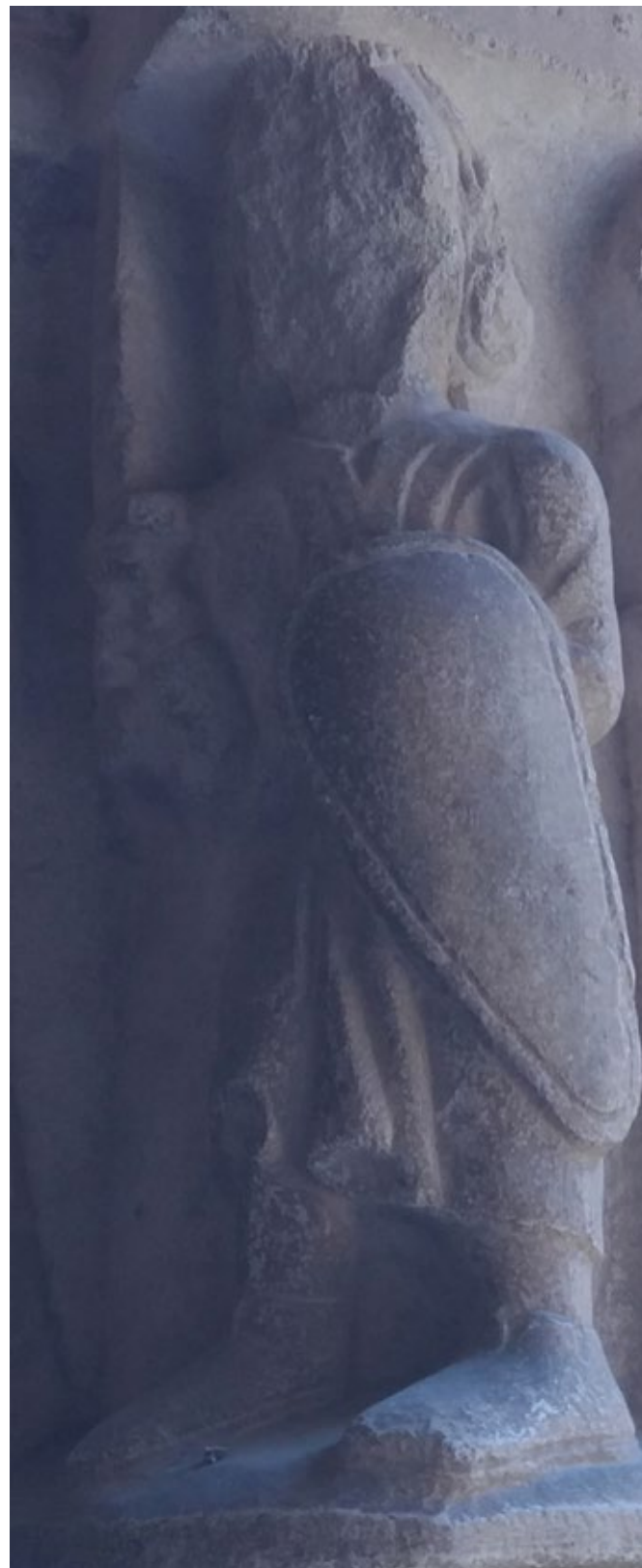
10. 971-977, Doc. 86, JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... Cartoral d'Elna, Còpia de 1140-1147. No localitzat: "Ego Sugnerius... Episcopus Sanctae Sedis Helenensis EXCOMMUNICO VEL ANATHEMATIZO cum clero mihi commisso tam VIROS QUAM MULIERES tam clericos quam laicos eos videlicet et VOLVERADUS LEVITA... excludimus Olibanum Comitem et Mironem fratrem eius episcopum... et coenobium Sanctae Mariae in Valle Asperi..."

11. 938, febrer, 7. Doc. 70. JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... Original: AEV, vol. X, núm. 4.

tre dels levites importants descendents de la família comtal de París)... SANCIUS (de la descendència dels Asnar)... FRANCO (de la família il·lustre d'Osona) DAVID (levita) CARDOSUS... ALTEMIRUS (levita emparentat amb la família comtal descendent de Sunifred que s'anomenà Bonfill. Procedia del Conflent)¹² ERMENGARIUS (del casal de Barcelona?) RECON-SINDUS (de la família il·lustre d'Empúries-Conflent) GODEMARES (de la família il·lustre de Girona) CEL-SUS... i entre molts altres es recorda a SALOMON, pare i fundador de l'estament dels levites i a RIQU-LFUS fill de Sunifred el Magnífic, germà de Guifré el Pilós, bisbe d'Elna i protector de la "militia" de levites d'aquest bisbat. Aquest document, anacrònic o no, més enllà de justificar les propietats del bisbat de Vic il·lustra el que fou la "conquesta" o "re població" dels comtats d'Osona i de Manresa, en mans dels principals membres dels comtats de Conflent, Besalú, Girona i Empúries, de les famílies descendents d'antics comtes que encara vivien en el territori, i de l'acció cabdal dels levites descendents del comte i bisbe Salomó. Alguns d'aquests noms apareixen de nou associat l'any 950 en un judici de Guifré II de Besalú, germà d'Oliba Cabreta que el succeí, i que morí a mans precisament d'un levita de nom Adalbert l'any 957. En aquest document es menciona a ENEGONE VICECOMITE de Besalú que serà anomenat Bonfill, a LEUPARDO (antecessor de Bonfill de Falchs), a ABONE LEVITA que era el representant i advocat del bisbe de Girona GOTMARE PRESULO, a GALINDUS PRESBITER, a LAM-FREDO ABBA ET LEVITA, i al jutge IOANNES que era un destacable levita, entre molts altres¹³. En aquest mateix document es fa referència al bisbe de Girona Gotmar i als antecessors seus que "QUI ANTEA MILITAVERUNT DOMUM SANCTAE MARIA". Aquí i en aquest context, "qui... militaverunt..." no es pot

12. 980, març, 18. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS, Catalunya Carolíngia. Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet. Vol. VI. 2na part. Diplomatarium Docs. 329-649. Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LXX. Barcelona. 2006. Pp. 436. Doc. 520: "**ALTEMIRUS QUEM VOCANT BONEFILIVM**".

13. 950, març, 5. Doc. 73: JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... Original no localitzat, B ACG, Trasumpta instrumentorum, f. 67-70. Còpia dels segles XVII-XVIII. Ed. SOBREQÜÉS, RIERA, ROVIRA, Catalunya Carolíngia. V, doc. 288.

Figuració de levita (ss. IX-X) - Claustrum d'Elna. En aquests dos DETALLS DE CLAUSTRUM, s'aprecia l'evolució de les ARMES DEL LEVITA segons documentació citada a finals de l'article.

entendre en un sentit metafòric sinó literal que fa referència al servei militar d'alguns líders eclesiàstics i, en concret aquests, que defensaren i protegiren el desenvolupament de l'acció dels levites.

La llista de levites continua endinsant-se en la història, associats a monestirs o a famílies comtals, principalment del Conflent, de Rasès, i d'Empúries-Rosselló, precisament, d'aquests comtats fundats sota la influència del casal de Carcassona. L'any 913 apareix LEOPARDO com a jutge, mentre que anys més tard se l'anomena levita¹⁴. En el mateix any, en un altre document s'anomena l'abat del Monestir de La Grassa, VENERABILIS ABBA GUITIZA (WITIZA ABBA) que era un levita, en un conflicte amb el bisbe de Girona per unes terres donades al prevere Ermemir¹⁵. Sembla bo de destacar el nom d'aquest abat que és el mateix que el fill del comte de Septimània a principis del segle VIII, abans de la conquesta musulmana, Witiza, nom got, fill del comte Aigulf, que adoptà el nom de religiós BENEDICTUS, i fou conegut com a BENEDICTUS SECUNDUS perquè sovint se'l confonia amb Sant Benet de Núrsia, i fou com aquest darrer, fundador de molts monestirs entre ells el Monestir d'Aniana prop de Sant Guillem del Desert fundat pel comte Guillem I de Tolosa i vescomte de Narbona d'on prové la descendència dels guillemides, és a dir, de Guillem de Septimània i del comte del Conflent, Rasès, Besalú i Barcelona, marquès de Gòtia, Berà (Berane). Aquest sant, Beneditus alias Witiza, havia estat membre de la cort del rei Pipí el Breu, el mateix que conquerí Narbona i Carcassona i, juntament amb un levita, que a la història passa com a monjo, Nebridi, fundaren el Monestir de la Grassa d'on Sunifred, el fill de Sunifred el Magnífic, germà de Guifré el Pilós, fou levita i més tard, abat del dit monestir. WITITZA, fou abat també del Monestir de Sant Esteve d'Agusà i vicari del comte Sunyer del Rosselló I ("Vicedomini qui est missus de Suniario Comite"). Creiem, doncs, que aquest Wititza

14. 913, febrer, 10. Doc. 57: JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... ACA, Cancelleria, perg. Guifré II, num. 5. "In presencia de IUDICES QUI IUSSI SUNT CAUSA AUDIRE DIRIMERE VEL IUDICARE ID EST Plancario, **LEOPARDO**, Tulicane **IUDICUM**". Aquest judici té a veure amb un dels molts famosos fets esdevinguts al Monestir de Sant Joan de les Abadesses fundat pel Comte Guifré el Pilós a càrrec de la seva filla **HEMMONE ABBATISSA**. Val la pena remarcar el paper gens neutral dels antecessors de Bonfill de Falchs en la defensa i protecció de la família comtal descendents de Sunifred el Magnífic i del casal de Carcassona.

15. 913, març, 1. Girona. Doc. 58: JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya...

adoptà el nom del fundador del Monestir de La Grassa. RICHULFO, bisbe d'Elna, a qui se l'anomena VENERABILIS EPISCOPO et DOMINO MILITANTES. Està clar, que aquests "militantes" eren els levites dels monestirs del Rosselló, el Conflent i el Vallespir que depenien del seu bisbat. D'aquest mateix any, any 913, és remarcable un altre document relacionat amb l'abadessa Emma de Sant Joan de les Abadesses on hi apareixen distingits levites que aquí i en aquest any se'ls anomena encara "jutges" (IUDICUM – IUDICES)¹⁶. És remarcable també, fer notar que alguns d'aquests jutges procedien d'altres comtats del Pirineu, com els casos de CENTURIO ET GOLTEREDO.

Un altre document remarcable fa referència pràcticament a la fundació de Sant Pere de Rodes i el seu fundador Tassi que alguns historiadors, com en el cas de Sal·la, anomenen "pròcers o magnats". Tassi era un levita com Sal·la, i com ell fundà un monestir que en fou abat. En aquest document és anomenat IUDEX i abat i representant de tots els qui formaven aquella comunitat, sense especificar que fossin levites, però que pels noms sabem que ho eren i, entre ells apareixen LEOPARDUS, SALOMONE, ASENARIO, WITIZANE i ENNECONE, entre altres¹⁷.

Però un document, sens dubte, molt significatiu per provar l'existència dels levites i les seves funcions a la vegada que el pot vincular a un dels fundadors de la institució, Esteve levita, és un document carolingi emès en una població entre París i l'actual Metz, Tours-sur-Marne. En aquest document, el rei Carles III el Simple atorga un privilegi als levites dels comtats catalans a petició d'Arnust de Narbona i en particular

16. 913, juny, 15. Doc. 60: JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... "In presentia Mirone et Suniario Comites seu et Marchiones, ERMEMIRO ET UNIFREDO VICECOMITES vel in presentia **DE IUDICES... ENNEGONE, TEUDERIGO ET TRASOADO, SENDEREDO... CENTURIO ET GOLTEREDO IUDICUM...**"

17. 900, vers aquest any. Doc. 48: JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... ACA, Cancelleria, perg., Extraintentari, carp. 357, núm. 3017: "In quorum presentia revestivit **TASSIUS IUDES... ADVOCATO ABBATE ET NOMINA HOMINUM QUI IBIDEM PRESENTES HEC SUNT WISINDUS, INGILARIUS, ENBOLATUS, IOANNES, AINARDUS, WISANDUS, TEOLRANDUS, AMATEO, MARTINUS, GARIFREDUS, LEOPARDUS, WILELMUS, SPERANDEO, SALOMONE, ASENARIO, WITIZANE, ENNECONE...** per ipsas palomarias de **RADULFO...**"

als sacerdots que eren levites concedint-los-hi absoluta immunitat, “perquè és indigne que els llecs jutgin els déus”¹⁸. Aquest document és particularment important perquè no sols indica el reconeixement de la dinastia reial franca vers l’acció i consegüentment, l’existència, dels levites a la Septimània (pròpiament, als comtats de Rasès, Conflent, Vallespir, Empúries, Rosselló, Besalú, Osona, Manresa, Barcelona i Urgell) ans suggereix possibles vincles fundacionals amb la casa reial carolíngia. Car, de fet, i aquesta és la nostra impressió, els orígens dels levites com a “institució”, “estament” o “orde” els trobem com a tals en el rei d’Aquitània i Emperador carolíngi, Lluís el Pietós, a qui el seu pare Carlemany li confià rere la conquesta de Barcelona la cura dels “ISPANI” l’any 812. Això ens porta a un tema controvertit que sembla que la historiografia actual ha resultat bàsicament considerant que tots els noms que apareixen en aquest document i fan referència als comtats catalans eren visigots o líders locals que a voltes en contra, a voltes a favor, es posaren al servei dels reis i comtes francs. Segons aquesta visió, no existiria cap llegat carolíngi en les institucions “catalanes”. No és aquesta la meua opinió. Atenent estrictament als noms, en la majoria de casos es fa impossible distingir entre un franc i un visigot. Cert, sembla, precisament, que els “levites” fossin aquest grup d’hispanos format per líders visigots que eren jutges, responsables d’aplicar la “lleis dels gots” entre la població. Es podria considerar, per tant, que els levites eren una institució goda aprofitada pels francs per controlar a través d’ella els hispanos que vivien al Pirineu. Però, un estudi genealògic més detallat i aprofundit dels mateixos fa veure precisament el contrari. Si no tots ells, almenys els més significatius, sembla que eren francs, directament vinculats a la cort carolíngia. Igualment, passaria amb els membres de les diferents cases comtals catalanes. Així per exemple, per molt que es vulgui descafeïnar l’ascendència franca de Berà, aquest era franc, com ho era el seu germanastre Bernat de Septimània. D’ascendència franca, és el Bonfill de Falchs que posàvem com a exemple en

començar aquest article. Francs són també, així ho sembla, els Asnar, o el comte de Gascunya Llop, si bé amb aquests noms hom pensi que podrien ser visigots. La impressió que tenim és que la conquesta franca àdhuc en terra catalana va ser iniciada i desenvolupada per francs, altrament dit, els francs no confiaven en ningú més al capdavant que no fossin ells mateixos. Normalment, tenien prolífiques famílies, descendència d’una, dues, tres, cinc o més i tot dones legals amb qui estaven casats a més de múltiples amants, de manera, que en les seves empreses conqueridores tenien suficient personal on triar. Ara bé, buscaven aliats en la població local i, per tant, les aliances matrimonials i de fidelitat sovintejaven. Eren així, els “ispani” visigots o francs que habitaven el Pirineu i comandaven els esforços militars i administratius manats pels reis francs? I entre aquests francs documentats l’any 812 de qui el rei Lluís el Pietós hauria de tenir cura hi havia levites? D’antuvi podria ser, car molts dels noms que apareixen en aquella llarga llista són noms típicament adoptats per levites, molts d’ells, noms bíblics o de tradició judeo-cristiana que es podrien considerar “noms de religió” que els francs adoptaven en la “milícia cristiana levítica”. Així, entre aquests “ispani” apareixen els més que probables comtes Asnar, Sunifred el Magnífic, i el bisbe i comte Salomó. Això voldria dir que tots ells abans de ser comtes van ser levites, i que tots els mencionats en aquest llistat d’hispanos, tots sense excepció, eren “fidels” del rei Lluís el Pietós, cosa que de Sunifred se sap explícitament per altra documentació, i tots sense excepció devien ser igualment levites. Aquests noms són els següents: MARTINUS, IOHANNIS, ASSINARIUS, STEPHANUS, ESPERANDEI, WASCO, SUNIEFREDUS, ZATE, SOLOMO PRESBITER, CHRISTIANUS, IOHANNE ARCHIEPISCOPO MISSO NOSTRO¹⁹. Entre aquests noms apareixen noms que són venerats pels levites com STEPHANUS, SOLOMO que aquí era prevere però acabarà essent bisbe i comte de Cerdanya, SUNIEFREDUS, que probablement és el comte d’Urgell pare Guifré el Pilós i de

18. 899, juny, 6. Tours-sur-Marne. Doc. 45: JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... Cartoral de Narbona, Fons Latin 11015, fol. 12. Còpia del segle XII “... **ALI-QUEM SACERDOTUM AUT LEVITARUM... QUIA JUXTA SANCCIONES LEGUM INDIGNUM EST UT HOMINES JUDICENT DEOS...**”

19. 812, abril, 2. Aquisgrà. Precepte de Carlemany. Doc. 1: JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya / Depart. Justícia. Textos Jurídics Catalans. Documents 2. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2018. Original no localitzat. B BNF, Fond latin 11015, f. 8, Cartoral de Narbona. Còpia del segle XIII. ABADAL, Catalunya Carolíngia, II, doc. 2.

tots els seus germans, entre ells Sunifred, abat de La Grassa, i IOHANNE de qui es diu que és arquebisbe i “misso”, enviat, representant del rei Lluís el Pietós. Òbviament, tot i dir-se Joan, es fa difícil pensar que fos visigot, i igualment podem dir de tots els altres.

La documentació del segle IX mostra comunitats senceres formades per “IUDICUM” (“Iudices” - jutges), alguns d’ells, els qui sobrevisqueren, apareixen ja en el segle X com a “LEVITA” o simplement amb llur nom però sense cap distinció. Posem en relleu un document de l’any 865²⁰ per la informació que aporta. Es tracta d’un judici sobre unes terres que reclama el Monestir de la Grassa en les viles de Prada, Mata i Pomers, propers al que serà l’àmbit territorial del futur Monestir de Cuixà i dins el terme del Castell de Sant Esteve on residia el Comte Salomó. Fem notar que l’advocació a Sant Esteve és una de les advocacions adoptades pels levites, no és estrany que aquest castell fos el lloc residencial del comte de Cerdanya, Conflent i Rasès i pogués considerar-se com el “casal dels comtes del Conflent”. En el cos del document apareixen noms d’abats i fundadors de monestirs molt familiars que aquí apareixen com a jutges. Sense entrar en detall, recalquem els noms de CASTELLANUM... GODMARE, MIRONE, SCLUANE...i, WITIZANE. D’aquest document, també subratllem la relació que es manifesta entre el comte Sunifred (Sunifred I el Magnífic, comte de Cerdanya-Urgell-Conflent - Girona-Osona-Besalú- Narbona- Melguelh-Agde- Besiers- Nimes ...) i el Monestir de la Grassa, on un dels seus fills en serà abat i destacat levita, Sunifred, que serà també abat d’Arles, i un altre fill, Riculf, que serà bisbe d’Elna. D’aquest monestir es menciona que es troba sota la jurisdicció dels comtats de Narbona i de Carcassona. També destaquem que s’explicita que en aquest monestir els monjos “militen”, tractant-se aquesta d’una expressió literal i gens metafòrica, pròpia dels levites i dels qui es dedicaven a la guerra. Del Monestir de la Grassa es menciona l’actual abat, destacat membre de l’estament levític, ELIES, que deixarà prole i durant segles perpetuarà la seva memòria. També convé destacar que juntament amb el comte Sunifred apareix el comte ARGILA, fill del també comte Berà o BERANE

Figuració de levita (ss. IX-X) - Claustre d’Osca. En aquests dos DETALLS DE CLAUSTRE, s’aprecia l’evolució de les ARMES DEL LEVITA segons documentació citada a finals de l’article.

20. 865, març, 15 i 22. Sant Esteve de Pomers. Doc. 15: JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya...

que en un document de l'any 868²¹, tres anys més tard, apareix citat com a "Iudicum" (jutge). En total, en el document de l'any 865 es mencionen al redós del comte Salomó, catorze jutges, i en el de l'any 868, 6 jutges, tots ells de renom i d'importància històrica que eren en realitat els qui en el segle X se'ls anomenaran levites.

4. Descripció gràfica dels levites i les seves fortificacions

Però, eren els levites autèntics militars i els monestirs on habitaven autèntiques fortaleses? Es pot provar això? No ens estendrem gaire més creient que a la llum del tot el que s'ha dit i fonamentant-se en els documents seleccionats, l'estudi versa sobre uns 3.000 documents entre els segles IX-XI, és suficient per mantenir aquesta tesi. Però, per si semblés poc, tenim la sort de conservar un únic document on s'explicita el rang de levita i es mencionen les armes que li correspon. Es tracta del testament sacramental del fill de Sal·la, Condam Uadamiro levita, citat més amunt en la nota núm. 5. En aquest testament deixa al seu germà Isarn, el vescomte de Conflent, les armes representatives del levita, tal com si li passés un valuós llegat: "IUS-SIT DARE SUAS ARMAS SPATA I ET SCUTO I ET ALSEBERGO" (ESPASA, ESCUT i, MALLE)

Referent als monestirs o fortaleses dels levites, cal recórrer a l'arqueologia per exemple de Sant Pere de Rodes, Sant Benet de Bages, Sant Esteve de Banyoles, Sant Pere de Besalú, Arles, Cuixà, Les, o La Grassa entre molts altres. La majoria d'aquests monestirs tenen dues o tres torres imponents i un conjunt fortificat. Per què eren aquestes torres? Evidentment, per resar no. Són elements de defensa, propi d'edificis castren-

ses o militars. Com deia Lluís el Piadós²², de monestirs n'hi ha de tres classes: Aquells que serveixen per resar a favor de l'ànima dels reis i dels seus fundadors; aquells que serveixen per recaptar impostos a favor de la família reial o comtal; aquells que serveixen per "militar", és a dir, com a control i poder militar a favor dels comtes i reis. D'aquest tipus, la majoria de monestirs en temps del rei Lluís el Pietós s'ubicaven en els comtats de Ràsès i Conflent, localitzant-se posteriorment en el Vallès, Empúries, Besalú, i el Bages.

Torre de defensa de Vallferosa (Llanera, Solsonès).
Fotografia ARXIU ALBERT BASTARDES

21. 868, agost, 18. Doc. 16: JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A LA CATALUNYA MEDIEVAL. Col·lecció Diplomàtica. Segles IX-XI. Parlament de Catalunya... En aquest document Requesens apareix com a representant del comte Salomó: "RICO-SINDUS ATQUE MANDATARIUS SALAMONIS COMITIS"; el comte desposseït Berà, com a jutge, juntament amb el fill de l'antic comte Asnar: "BERANE IUDICUM, GALINDONE IUDICUM"; es menciona explícitament els primers abats de Sant Andreu de l'Eixalada format pel matrimoni Anna i Albert, Anna, que era filla del comte d'Empúries Alaric i de Rotrunda, neta del comte Berà, i el seu marit, Albert que canvià el nom per ESTEVE i fou un referent per als levites, era fill del vescomte de Narbona: "DE ANNA ET ELDEBERTO ABBATE CUM MONACHIS SUIS". Aquests foren els fundadors i primers abats de la protocomunitat de Cuixà que dimittiren l'abadia a favor de PROTASI que passa a la història com a fundador i primer abat de la comunitat.

22. Veg. doc. 817, juliol, 10. Aquisgrà. **SERVITIO MONASTERIORUM**. RAMON D'ABADAL, Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya, pàg. 20. Introducció als diplomes del Monestir d'Arles